

Czy problem stosowania tortur jest wciąż aktualny? Gdyby zadać takie pytanie przechodniom na ulicy, większość odpowiedziałaby przecząco. Osoby, które usłyszałyby nasze pytanie z pewnością intuicyjnie wyobraziłyby sobie tradycyjne narzędzia tortur, ewentualnie wzmocnione techniki przesłuchań. Tymczasem problem stosowania tortur oraz innych form złego traktowania jest nadal aktualny, mimo ponadnarodowego konsensusu co do tego, że wszystkie osoby na świecie należy traktować z poszanowaniem ich wrodzonej godności. Osobami szczególnie narażonymi na złe traktowanie są osoby przebywające w miejscach odosobnienia, gdzie nie sięga wzrok społeczeństwa.

W ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) podjęto wysiłek, aby stworzyć system wykrywania ryzyka złego traktowania w miejscach odosobnienia, zanim dojdzie do ludzkiego cierpienia. System prewencji oparty na dwóch filarach – międzynarodowym i krajowym – został wprowadzony na mocy Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (OPCAT). Jednym z głównych założeń systemu prewencji jest monitorowanie miejsc odosobnienia poprzez odbywanie w nich regularnych wizyt przez organ traktatowy, tj. Podkomitet ds. Prewencji (SPT) oraz krajowe mechanizmy prewencji (NPM). Należy wskazać, że państwom pozostawiono bardzo dużą swobodę w projektowaniu swoich mechanizmów. Warunki, jakie powinny spełniać mechanizmy zostały sformułowane w treści OPCAT w sposób bardzo ogólny. Większość państw zdecydowała się powierzyć wykonywanie mandatu mechanizmu istniejącym instytucjom ochrony praw człowieka – ombudsmanom oraz komisjom praw człowieka (np. Austria, Kazachstan, Polska).

Niniejszy projekt koncentruje się na krajowych mechanizmach prewencji, które działają w ramach komisji praw człowieka albo biura rzecznika praw obywatelskich, ponieważ istnieją niewielkie różnice w wyzwaniach stojących przed tymi instytucjami podczas wykonywania mandatu mechanizmu. Projekt ma dwa główne cele.

Pierwszym celem jest zmapowanie krajowych mechanizmów prewencji z analizowanej grupy. W pierwszej fazie projektu opisane zostaną wybrane przykłady mechanizmów. Oczekuje się, że uda się znaleźć podobieństwa dotyczące NPM w krajach o podobnej strukturze i kontekście, co będzie wartością dodaną do procesu mapowania.

Druga faza projektu ma na celu zrekonstruowanie matrycy wymagań dla krajowych mechanizmów prewencji, które działają w ramach komisji praw człowieka albo biura rzecznika praw obywatelskich, na podstawie wymagań wyinterpretowanych z wytycznych SPT i dobrych praktyk krajów. Na tym etapie analiza otrzymanych wniosków zostanie uzupełniona jakościowymi badaniami empirycznymi przeprowadzonymi w formie pogłębionych wywiadów z pracownikami i koordynatorami krajowych mechanizmów prewencji, obecnymi i/lub byłymi członkami SPT oraz organizacjami pozarządowymi.

Wnioski dotyczące analizowanej grupy krajowych mechanizmów prewencji zostaną umieszczone w szerszym kontekście innych rodzajów mechanizmów. Ponadto, projekt stanowi wkład do dyskusji na temat roli komisji praw człowieka i instytucji rzecznika praw obywatelskich w międzynarodowym systemie ochrony praw człowieka i uzupełnia badania na temat współpracy między państwami-stronami a ONZ w celu wzmocnienia ochrony praw człowieka.